

Minulost a budoucnost / Budoucnost a minulost

Navyklá představa, že to, co se už stalo, nemůže být změněno („nemůže se odestát“), protože je to už „definitivně“ provedeno a skončeno, je jen obrovským předsudkem. Především nic z toho, co se už „stalo“, se nestalo ještě celé a definitivně. To proto, že nic v tomto světě není definitivně dané, i když to je velmi, velmi skutečné. Už Nietzsche poukázal na to, že ještě mnoho vynikajících lidí musí přijít, aby dovršili to, co se zatím stalo (najít přesný citát !). Chápu to docela prostě na základě zkušenosti: když se na konci osmdesátých let rozpadal a posléze rozpadl „socialistický tábor“ a Sovětský svaz, dlouho nebylo jasné, co se to vlastně stalo a co z toho vzejde. A proč? Protože to, co se stalo, nebylo a dodnes není „všechno“, ale jak tehdy, tak dodnes a ještě stále v budoucnosti bude záležet na tom, jak na to my všichni (vlastně celý svět) bude reagovat, jak toho kdo využije anebo naopak zneužije. Charles Péguy jednou napsal: Vše, co zůstává za námi, je nic ve srovnání s tím, co za námi ještě musí zůstat. Tato druhá formulace má v jistém smyslu o dost menší sílu a pronikavost, protože může být chápána v tom smyslu, že se musí stát ještě nesmírně mnoho jiného, takže to, co se už stalo, se nám už nebude tak zadírat (anebo že to, čeho si dnes tolik vážíme, se ukáže být daleko méně důležitým, až se stane ještě mnoho jiných věcí). Péguy jako by relativizoval jen naše dnešní hodnocení, kdežto Nietzsche relativizuje samu skutečnost hodnoceného. Nietzscheova formulace by ovšem mohla svádět k pesimistickému až cynickému relativismu, jako by to, co se stalo, nemělo žádnou svou vlastní váhu – Anebo jako by ta váha byla malá, nepříliš důležitá; některé jiné Nietzscheovy formulace by toto pochopení mohly snad podpořit, ale stejně myslím, že by to nebylo pravé pochopení, protože sám Nietzsche to myslel jinak. Nicméně zde je třeba říci: to, co se děje ve světě, má v některých ohledech své pevné kontury, na kterých nějaký náš přístup nic (dodatečně) změnit nemůže a také nezmění. Nic se však neděje izolovaně, a vždycky jde o to, že každé takové dění se zapojuje do dalších a dalších souvislostí ještě dlouho poté, co se předmětně jakoby celé odehrálo. (Souvisí to také s tím, že se naprostá většina historiků (zejména tzv. historizujících historiků) soustřeďuje nikoli na to, co se v té či oné situaci a době odehrávalo, nýbrž na to, jak to dopadlo, co se z toho „vyvrbilo“.) Kupodivu dost uniká pozornosti ta okolnost, že budoucnost nás vede a dokonce nutí, abychom na to, co se stalo, nějak zareagovali (a to nejenom já, nejenom my, ale vůbec všichni, kterých se to týká nebo jen může a má týkat), že tedy budoucnost nás zavazuje na to, co se už stalo, nějak navázat, pozitivně nebo negativně, přijmout to anebo odmítnout, nechat to tak anebo na tom pracovat, aby se to upravilo, změnilo, vylepšilo atd. Minulost je tak vlastně jen jakýmsi nesmírně různorodým až nepřehledným nahromaděním okolností, a tak pouze materiálem, s nímž máme do budoucnosti a v přicházející budoucnosti něco podniknout.

(Písek, 060820-1.)